

Posudek disertační práce:

Marek Ďurčanský, Městská správa a kanceláře ve středním Polabí za třicetileté války,
PVH FF UK 2007, 311 str. + obrazové přílohy

Důkladná disertace M. Ďurčanského se jen vydává za standardní popis a analýzu vývoje městské správy a městských kanceláří měst Nymburka, Brandýsa nad Labem a Čelákovic. Sám autor v úvodu upozorňuje, že jeho práce, spojující lokálně analytické a regionálně či dokonce celozemsky syntetisující hledisko cílí ke komparativnímu postihu úředních, ale především obecněji městských a měšťanských osudů jednoho středočeského regionu. Městská správa je tu „jen“ jakousi pevnou strukturální osou výkladu, páteří, která umožňuje strukturované srovnávání situace a vývoje na úrovni královského města Nymburka, komorního města Brandýsa nad Labem a poddanského městečka Čelákovic.

Autor ovšem nic neošdil: jeho rozbor městské správy tří jmenovaných obcí je proveden důkladně a – pokud může odhadnout lokálně nezasvěcený posuzovatel – způsobem zcela vyčerpávajícím dostupné, silně torsovitě prameny. Více heuristiky prostě nelze žádat: autor totiž prozkoumal nejen prameny k jednotlivým městům, ale i podkomořskou agendu a podíval se tak na správu královských a komorních měst i seshora s úrovně centrální správy. V diplomní práci, věnované tomu kterému městu a kanceláři by snad bylo z cvičných důvodů možno požadovat např. popisy rukopisů či rozborů písma jednotlivých písařů, v takto koncipované disertaci by však něco podobného bylo jen nefunkční zátěží.

Knihy je rozdělena na úvod, kapitolu s bibliograficko výčtovým přehledem dosavadního výzkumu dějin raně novověkých měst a raně novověkých městských dějin správy a dějin kanceláří, dále přichází rozsáhlá kapitola o správě českých měst za třicetileté války (s.35-99) a tři kapitoly (s. 100-210) o Nymburce, Brandýse a Čelákovicích, vnitřně vždy členěné na pasáž o pramenech a literatuře, přehled dějin města v letech 1618-1648, popis městské správy válečných let a pasáž o městské kanceláři tohoto období. Po zajímavém závěru následují cenné (ale prakticky vůbec v práci nevyužitě) přílohy (s. 215-296) se seznamy složení městských rad (některých) královských měst let 1624-1636, soupisy doložitelných zápisů o zasedání městských rad zkoumaných měst a přehled složení městské rady v Brandýse let 1618-1640. Práci zakončuje výběrový (proč?!) seznam pramenů a literatury.

Práce Marka Ďurčanského je objevnou sondou do situace městské správy doby třicetileté války. Stejně tak je ale drasticky konkrétním pohledem na situaci měst a městského

hled obyvadel?

obyvatelstva. Tato městska-historická komponenta je v disertaci rovnomocnou komponentou a pro širší publikum dokonce přínosem dominantním. Právě v historických pasážích ale autor zůstal na úrovni – pramenně objevitelského a velice zajímavého, interpretačně však nedotaženého deskriptivního výkladu. (Plně respektuji jeho kritiku výlevů Dušana Třeštíka na s. 2, autor by ale měl uvážit, že skutečnou protiváhou „třeštíkovštiny“ může být pouze metodicky konceptualizovaný analytický výklad – sama pramenně podepřená „positivistická“ rekonstrukce toho, „jak to vlastně bylo“ dnes opravdu již nestačí.) To, co v ryze historických – skutečně napínavých - kapitolách Ďurčanského práce občas postrádám, je domyšlení jeho pramenných zjištění. Jestliže např. na s. 112 říká, že náklady na vydržování vojenských oddílů stály Nymburk v letech 1620-1626 více než 100 000 zlatých, měl by jasněji vymezit, co taková suma znamenala ve srovnání s městským majetkem, rozpočtem nebo snad např. možným předbělohorským zadlužením. A měl by vyložit, jak to, že město, resp. jeho obyvatelstvo, takovou sumu v oněch sedmi letech vůbec dokázalo zmobilisovat. Výklad na s. 115 řeší tuto otázku přece jen zlomkovitě.

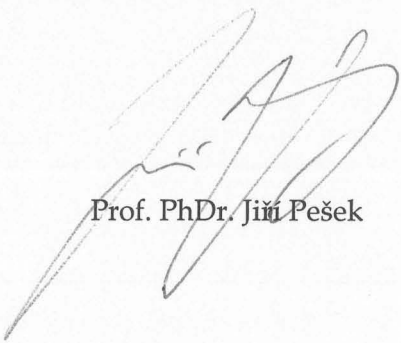
Obdobně by mne eminentně zajímalo, jak byl konkrétně realizován útěk obyvatel středočeských měst do měst pražských. Platila-li tato taktika (opakovaně) pro tři sledovaná města (s.214), platila zjevně i pro tucty dalších. Chápu, že jde v podstatě již o samostatné téma, ale - zejména při opakovaných, někdy dokonce více než ročních pobytech nejen movitých měšťanských přistěhovalců (s.168), ale i válkou pauperisovaných obyvatelů agrárních městeček by jistý výklad praktických podmínek a okolností byl více než na místě. Ostatně onen velmi úzký vztah středočeských měst různého právního rangu i jejich obyvatel k městům pražským by stál i obecněji za tématisaci (srovnej např. autorova zjištění v kontextu s rekatolisací na s. 180, s dovozem pražského piva do Čelákovic na s. 201, ale i v souvislosti s podkomořskou instrukcí pro městské rady z r. 1650, resp. 1651. – s. 88).

Ještě podstatnější by ale bylo vyložit fenomén útěků obyvatelstva středočeských měst do lesů nebo do Prahy a úplné opuštění těchto sídelních jednotek (např. s. 202). Něco podobného známe spíše pro středověk. Zde právě by se hodilo uvažovat v parametrech historické antropologie nebo jiných nových metodických přístupů. Je to jev o to zajímavější, že i za těchto podmínek nebyla ztracena kontinuita městské správy a kanceláře, jak autor připomíná v dobře zobecňujícím závěru knihy. Změny váhy ústního jednání před městskou radou nebo v městské kanceláři ve prospěch povýšení role písemného jednání – Ďurčanským tematisovaná především pro obnovy městských rad (s.214) - je za těchto trvale extrémních, resp. hrůzných podmínek nesmírně podstatnou formou „krisové modernisace“ právních a správních obyčejů.

Nemá smysl, abych tu opakoval řadu klíčových autorových zjištění, pádně sumárně shrnutých na s. 212-214. Pokládám je za mimořádný přínos české historiografii třicetileté války. Autor vykonal mnoho i pro dějiny rekatolisace, mentalit, válečných migrací, sociálních dějin války atd. Pro tištěnou versi této závažné knihy, na niž, doufejme, nebudeme dlouho čekat, by Ďurčanský měl tyto momenty více „vypreparovat“. Dosud jsou to jaksi jen vedlejší, interpretačně ne vždy dotažené, produkty jeho zkoumání.

Podobně by měl autor interpretačně zpracovat přílohy své práce. Zejména k cennému a jistě velmi pracnému soupisu členů městských rad, obecních starších a volenců 22 královských měst (Rakovník je na s. 249-252 otištěn dvakrát za sebou) by měl autor zpracovat výklad, proč jsou tu právě tato města (např. za Prahu jen Malá Strana a Hradčany) a nikoliv některá jiná a ovšem i to, co lze z těchto sestav interpretačně vytěžit?

Pro tisk by tedy měl autor svoji disertaci ještě jednou přečíst a v nejednom ohledu „dotáhnout“, aby se mohla stát opěrným kamenem a podnětem pro další generaci bádání o městech a jejich obyvatelích za třicetileté války. Měl by to ale dělat již jako úspěšně graduovaný doktor. Předložená disertace je v každém případě velice cenným přínosem pro českou historiografii a jednoznačně splňuje nároky, kladené na tento kvalifikační stupeň. Škoda, že autor z banálně historických důvodů již nemá možnost obhájit svoji disertaci „summa cum laude sub auspiciis imperatoris“, jak kdysi bývalo u takto úspěšných prací zvykem.

Prof. PhDr. Jiří Pešek

Praha 25.5.2007